

Mezennestje voor het raam

In 1979 verscheen dit boek over het leven van een pimpelmezengezin in een nestkast in gebonden uitvoering. Thans is het boek opnieuw verschenen in paperbackuitvoering. Door een zelfgebouwde nestkast met een verborgen opgestelde camera tegen hun raam te plaatsen konden de auteurs het privé leven van een pimpelmezenpaartje observeren én fotograferen. De vogels gingen vrij en ongestoord hun gang terwijl de camera hen heimelijk volgde, vanaf het eind van de winter totdat ze vroeg in de zomer de nestkast voorgoed verlieten. Wij zien dat het mannetje en wijfje dagelijks meer dan duizend rupsen voor hun zeven jongen aanslepen en alle andere bezigheden gedurende een periode van zo'n half jaar. Het boek bevat 167 foto's wat een selectie is uit de meer dan tweeduizend gemaakte foto's van het gezinsleven van de Pimpelmees. Een boek waar jong en oud veel plezier aan kunnen beleven. Het voorwoord werd geschreven door de inmiddels overleden professor dr. Niko Tinbergen.

Geraldine Lux Flanagan & Sean Morris: *Mezennestje voor het raam*. 96 bladzijden, 141 zwartwitfoto's, 26 kleurenfoto's (1992). Oorspronkelijke titel 'Window into a nest' uit 1975. Uitg. De Fontein b.v., postbus 1, 3740 AA Baarn. Prijs f 25,-.

Arkemheen te velde

Ingesloten tussen de bossen van het Gooi, de Utrechtse Heuvelrug en de Veluwe, ligt langs de kust van de voormalige Zuiderzee een uitgestrekt poldergebied de tot de provincie Gelderland behorende Zeepolder Arkemheen. In vergelijking tot het westelijke deel dat bekend staat als de Eempolders, is dit gebied nog tamelijk ongeschonden gebleven. De ongereptheid is de ware liefhebber niet ontgaan. Sinds de jaren zeventig begonnen leden van de Veldbiologische Werkgroep Geldersche Vallei en Eemland met een systematisch verzamelen van gegevens. Later werden de inventarisaties nog intensiever uitgevoerd. Uit de verzamelde gegevens is een bundel artikelen ontstaan over het landschap fysisch geografisch gezien, de ontginnings- en bewoningsgeschiedenis, de flora van de zeedijken, de flora en vegetatie van de zilte graslanden, de slootvegetatie, de mossen, paddestoelen, zoogdieren, broedvogels, watervogels van het Nijkerker- en Nuldernauw, de amfibieën en de vissen.

Ofschoon ook hier achteruitgang van Kempnaan, Zomertaling, Gele Kwikstaart, Kneu en Rietzanger werd geconstateerd, vestigden zich recentelijk daar onder meer de Krakeend, Kuifeend, Bruine Kiekendief en Holenduif als broedvogel. Het gebied heeft bovendien bij vele vogel- en dierenliefhebbers bekendheid gekregen door het verblijf van soms grote troepen Kleine Zwanen tijdens het najaar en de winter. De toekomst van het Nijkerker- en het Nuldernauw als verblijfplaats van watervogels ziet er niet rooskleurig

uit. Naast een toenemende verstoring van de rust in de winter zien wij een afname van de voedselbronnen. Arnold Brinkman brengt verslag uit over twaalf winters tellen van watervogels in dit gedeelte van het randmerengebied.

Gerard M. Dirkse & Vincent van Laar, redactie: *Arkemheen te velde*. Landschap, flora en fauna van de Polder Arkemheen. Auteurs: L.M.J. van den Bergh, A. Brinkman, G.M. Dirkse, A.M. van Dooren, A. van der Giesen, D.A. Jonkers, P. Keyzer, W.C. Knol, V. van Laar, J. Muilwijk, T.H. Slagboom & J. Wisman. 189 bladzijden, vele figuren en zwartwitfoto's. Nummer 57 van de Natuurhistorische Bibliotheek van de KNNV. Prijs f 39,50 (+ f 4,50 portokosten). Verkrijgbaar door overmaking op giro 13028 ten name van KNNV-Uitgeverij, Eindhoven, onder vermelding van 'NB57 Arkemheen te velde'.

Beekherstel

In een tijd dat aandacht voor onze omgeving wordt gevraagd, komen er steeds meer publicaties uit met de bedoeling de lezer te wijzen op de mogelijkheden van natuurherstel. Een beetje uitzonderlijk is dit boekje van de Brabantse Milieufederatie. Het combineert theoretische argumenten, kennis en praktische toepassingen bij het herstel van beeklopen. Organisaties met 'verprutste' beken in hun werkgebied zouden hiervan goed gebruik kunnen maken. Ook in dit boekje wordt gewezen op het vogelargument (IJsvogel, Oeverwaluw). Helaas, niet alle vogelsoorten profiteren op gelijke wijze van meanderende beken. Lange, hoofdzakelijk rechte, oeverwallen met een hoek in het talud van circa 45° trekken Oeverlopers aan. Men zal dus van plaats tot plaats moeten afwegen wat er precies belangrijk is.

Pierre Maréchal

Anita van Asperdt & Gertjan Endendijk: *Beekherstel*. Beken in oude glorie (een handreiking). 59 bladzijden, rijk geïllustreerd met foto's en figuren, dichtteksten van Rutger Kopland, literatuuroppgave en uitgebreide adressenlijst (1989). Bestelbaar bij: Milieu-informatiecentrum De Bolster, Tilburg (013-364 870). Prijs f 15,-.

Moerasvogels van Europa

Dit boek bevat 26 illustraties met de daarbij behorende artikelen die in het blad 'Vogels' tussen 1985 en 1990 zijn verschenen. De reeks bevat alleen de grote soorten reigers, ooievaars, lepelaars en zwanen. Bovendien worden enkele soorten behandeld die niet of niet meer in ons land voorkomen, maar waarvoor problemen gelden die ook in West-Europa voor watervogels kunnen optreden. Het boek breekt een lans en vraagt aandacht voor het behoud en bescherming van moeras- en watergebieden, waarin de vogels een grote rol spelen.

'*Wat meer égarde van maatschappij en overheid voor de intrinsieke waarde van wat ons aan moerasgebieden - 'wetlands' - en moerasvogels rest, zouden wel op hun plaats zijn*' zo schrijft de auteur in zijn inleiding.

De keuze van de afgebeelde en beschreven vo-

gelsoorten is dus slechts een greep uit het grote aantal vogelsoorten dat verbonden is met 'wetlands' en is uit een veelheid van verwante soorten een keuze gemaakt om de verscheidenheid van problemen toe te lichten. Sommige lezers, maar óók de schrijver, zullen daarom toch bepaalde soorten in het boek node missen.

De hoofdstukken zijn gedateerd op het tijdstip van verschijnen in bovengenoemd tijdschrift. Slechts in enkele gevallen zijn recenter gegevens verwerkt, maar dat is dan wel aangegeven. De tekst is niet als informatie over een vogelsoort bedoeld (die is in elk handboek te vinden), maar het gaat in de eerste plaats in het boek om gedachten en beschouwingen over de plaats van de vogels in de natuur, hun geografische geschiedenis en hun relatie tot andere vogelsoorten en de mens. De lezer wordt gevraagd de tekst en de illustraties in positieve zin te benaderen, want de onvermijdelijke nostalgie en het pessimisme ten aanzien van de natuur in de wereld worden als regel door optimistisch realisme overheerst. De titeltekening van Blauwe Reigers doet ons onwillekeurig denken aan Nol Binsbergen.

K.H. Voous: Moerasvogels van Europa. 160 bladzijden, 37 kleurentekeningen van Ad Cameron, Inge van Noordwijk, Dick M.C. Poppe en Henk J. Slijper. Voorwoord van Z.K.H. Prins der Nederlanden (1992). Uitgeversmaatschappij Tirion, Baarn. Prijs f 59,50.

De Griel - Vogel van de Zelfkant

In eigen beheer verscheen een anekdotisch verslag, verlucht met karakteristieke linogravures van de auteur, over de Griel. Het verslag bevat 166 bladzijden en wordt ondanks dát door de auteur een niet streng wetenschappelijke publikatie met 'bescheiden opzet' wordt genoemd.

Grielen inspireerden de schrijver en zijn vrouw tot eindeloze speurtochten, tot herhaald observeren, beschrijven en noteren, tot schetsen en napluisen van boeken en tijdschriften. De Griel behoort tot de vogelsoorten die sterk wordt bedreigd en die op summierse vermeldingen na, geheel schijnt te zijn vergeten.

Dit verslag is een introductie, een kennismaking en met kennis en liefde geschreven en bijegebracht. Een anekdotisch verslag, zelfs haast een bloemlezing.

Bovendien is het een pleidooi voor de dringende bescherming van La Plaine de la Crau ten zuiden van Arles in Zuid-Frankrijk, waar wij kortgeleden reeds sterk de aandacht op vestigden, en Los Monegros (Ebrobekken) dat de meest karakteristieke milieus zijn waar de Europese Griel nog voorkomt.

De auteur en zijn vrouw bezochten gebieden waar de Griel nog voorkwam, zoals Champagne, Dombes, Ebrodelta en La Crau. Ook wordt gewezen op de passie die Jan P. Strijbos voor deze vogelsoort had. Strijbos verschafte de auteur veel informatie over de Griel, waaronder tal van genomen maten van eieren in de jaren twintig in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Het laatst bekende broedgeval in Nederland werd in 1957 te Noordwijkerhout vastgesteld. Nadien zijn er incidentele broedgevallen in ons duingebied bekend geworden.

De steppe-achtige voorkeur is ook bij doortrekkers duidelijk te bespeuren. Maar voor de auteur is het onthutsend dat in een tijdspanne van circa dertig jaar de vogel als broedvogel vrijwel is verdwenen uit Oostenrijk, Zwitserland en Duitsland. Spanje heeft nog de grootste grielenpopulatie, terwijl ze buiten La Crau in Frankrijk ook nog op de Elzasservlakte en in mindere mate in Sologne, populaties zijn aan te treffen. In Groot-Brittannië werden nog circa vijfhonderd broedparen geteld.

Voor wie zich voor deze wat geheimzinnige vogel interesseert, is het raadzaam dit met hart en ziel geschreven verslag te lezen.

Robert De Lust: De Griel - Vogel van de Zelfkant. 166 gestencilde bladzijden, 16 linogravures, kaartjes en tekeningen (1990). Assenede. Prijs f 25,-. Verkrijgbaar door een internationale postwissel van f 25,- (boek en verzending inbegrepen) te zenden aan en ten name van R. De Lust, Leegstraat 29, B-9960 Assenede, België.

Vogels van Biebrza's moerassen

De laatste tijd hebben de moerassen van Biebrza een grote internationale belangstelling gekregen. Het is een van de laatste gebieden waar nog vele water- en moerasvogels ongestoord kunnen leven in een onaangeroerde biotoop. Hier doen bepaalde gebieden sterk denken aan plekken zoals die vroeger ook in ons land waren te vinden. Twee kenners van het gebied hebben dit prachtige boek samengesteld met een keur van prachtige kleurenfoto's en een interessante drietalige (Pools, Engels, Duits) tekst.

Behalve een beschrijving van het gebied wordt onder meer veel aandacht geschonken aan de snippen (waaronder de Poelsnip), de Grutto, de Kraanvogel, de Wulp, het Korhoen, de Kemphaan, de kiekendieven, de zangvogels in het riet, de Velduil, de Witvleugelstern, de vogels van het moerasbos en de stootvogels. Om het gebied te behouden zal er pas na de broedtijd regelmatig moeten worden gemaaid. Het afbranden van de vegetatie moet in de toekomst kunnen vermeden.

Eik hoofdstuk behandelt enkele vogelsoorten van een bepaalde biotoop, zodat niet alle 157 vogelsoorten die er voorkomen, worden behandeld. Desalniettemin een prachtig en waardevol werk dat ons veel informatie verschaft over één der beste vogelgebieden van Polen.

Grzegorz, Stanisław & Tomasz Klosowscy: Ptaki biebrzańskich bagien (The birds of Biebrza's marshes, Die Vögel der Biebrza-Sümpfe). 294 bladzijden, vele kleurenfoto's (1991). Uitg. Krajowa Spółdzielnia Artystyczno-Techniczna, Warszawa. Prijs \$ 37 (inclusief verzendkosten). Verkrijgbaar door dit bedrag over te maken op bankrekening 1599-300689-131 van PKO-Bank Panstwowy, PKO IX O., Warszawa, ul. Nowogrodzka 35/41.

Wie meer informatie zoekt over het dal van de Biebrza in Polen, het grootste weinig verstoorte laagveengebied in Europa van zo'n 9.000 hectare, vindt dat in het zojuist verschenen nummer van 'Huid en Haar' waarin Aat Barendregt en Allard van Leerdam schrijven over 'Het moerasesecosysteem in Noordoost-Polen' bladzijden 1 - 14 van jaargang 11, nummer 1, 1992. Te bestellen door overmaking van f 6,75 op postgiro 2 719 088 ten name van Stichting Zoogdierbescherming en Zoogdierstudie, Didam onder vermelding van '11de jaargang, nummer 1, 1992'.

Arktisches Tagebuch

Dit boek met als ondertitel 'Een jaar in toendra, ijs en sneeuw' dat van origine een Canadese uitgave is, zal door het sterk groeiende aantal geïnteresseerden voor de arctische gebieden met vreugde worden ontvangen. Werkelijk bloedstollende kleurenfoto's met opnamen uit Thule (Groenland), Mac Kay Lake, Contwoyto Lake, Lupin, Chitina River, Toklat River, Hulahlula River, Camden Bay, Bylot Island, Ellesmere Island, Somerset Island, Mercy Bay, Thomsen River Valley, Round Island, Adak, Richardson Mountains, Cape Churchill, Tombstone Range, Valdez, Niukluk River, Parks Highway en Black Rapids Glacier. Het is in de eerste plaats een fotoboek en dus is er meer in te kijken dan te lezen, maar wel om telkens opnieuw open te slaan!

Stephen J. Krasemann: Arktisches Tagebuch. Ein Jahr in Tundra, Eis und Schnee. 192 bladzijden, vele kleurenfoto's (1991). Originele titel: Diary of an Arctic Year, een Lorraine Greey publicatie bij Franck-Kosmos Verlags GmbH & Co., Stuttgart.

Het Spanderswoud

Dit boek behandelt de geschiedenis en de resultaten van het natuurtechnisch beheer van dit bos dat sinds het begin van de jaren zeventig van start is gegaan. Het bos ligt ingeklemd tussen Hilversum en de buitenplaatsen van 's-Graveland, die beide natuurlijk veel invloed hebben gehad op de geschiedenis van dit bos.

Sinds eind 1991 heeft de gemeente Hilversum het Spanderswoud overgedragen aan de Stichting Goois Natuurreservaat. Het oecologisch beheer van het bos heeft nogal wat teweeggebracht. Ruim tien jaar hebben vrijwilligers en gemeente-arbeiders bomen omgetrokken en afgezaagd, houttrillen en stobbeballen gemaakt, paden dichtgelegd en open plekken gekapt, kortom natuurtechnisch bosbeheer pleeged. Het Spanderswoud, sinds jaar en dag een produktiebos, is het eerste bos waar dit gebeurt.

De eerste resultaten zijn veelbelovend. Er komt meer ondergroei, er dient zich bosverjonging aan op de aangebrachte open plekken en kruiden en dieren zien hun kans schoon zich uit te breiden mede door het ontstaan van allerlei schuil- en rustplaatsen. De kleinschalige structuur in het bos wordt uitgebreid en de 'dennakkers' verdwijnen terwijl aanplant van exoten niet meer geschiedt.

Was het Spanderswoud tien jaar geleden nog een vogelarm gebied, nu broeden er zelfs landelijk zeldzame soorten zoals Houtsnip, Kleine Bonte Specht, Zwarte Specht en Fluiter. Van 1982 tot en met 1988 is het bos geïnventariseerd, maar ook voordien werden er al geheel of gedeeltelijk al wel inventarisaties uitgevoerd. In totaal zijn er 48 vogelsoorten aangetroffen, waarvan Dodaars, Tortelduif, Koekoek, Fluiter, Wielewaal, Goudvink en Ringmus als incidentele broedvogel worden beschouwd. Regelmatig worden vrijwel alle meesoorten er aangetroffen, bovendien Meerkoet, Holenduif, Ransuil, Groene en Zwarte Specht, Boompieper, Tuinfluiter, Gekraagde Roodstaart en Grauwe Vliegenvanger. Grafiekjes van de ontwikkeling van Winter-

koning, Tjiftjaf, Goudhaan, Grote Bonte Specht, Boomkruiper, Pimpelmees en Zwartkop wijzen in de jaren 1983-1988 over het algemeen op een sterke vooruitgang. In 1988 vond een spectaculaire stijging van het aantal broedparen van de Boomklever plaats die helaas niet met exacte cijfers wordt geïllustreerd.

Het is een boek dat ver boven de regionale waarde uitstijgt en weliswaar voor het grote publiek is bestemd maar voor diegenen die zich bezighouden met het scheppen van meer natuurlijke bossen veel nieuwe ideeën en suggesties naar voren brengt. De inhoud van het boek betreft niet alleen vogels maar beschrijft ook de geschiedenis (waaronder de bosbouwkundige), de bodem- en waterkwaliteit, de relaties met de omgeving, het natuurtechnisch beheer, de flora en de fauna na tien jaar natuurbeheer en de mogelijkheden voor de toekomst.

De tien bijlagen verschaffen wat meer wetenschappelijke informatie over de macrofauna, de boom-, struik- en kruidlaag, de paddestoelen, de zoogdieren, de loopkevers, andere insecten en bodemdieren.

Peter van der Linden (eindredactie) Redactie: Eja Praastrink, Gerry Verkerk & Erika de Vriend: Het Spanderswoud. 159 bladzijden, 50 zwartwitfoto's, 17 kaartjes, 6 tabellen, grafieken en figuren (1992). Tekstbijdrage van Karin Abrahamse. Uitg. Vereniging Leefmilieu het Gooi, de Vechtstreek en omstreken, Afdeling Milieu van de gemeente Hilversum. Prijs f 28,50.

Harkema's Boekhandel bv., Kerkbrink 35-39, 1211 BW Hilversum, 035 - 216 326 of 245 986 heeft de alleenverkoop van het boek. Bestellingen mogelijk door overmaking van f 34,50 (inclusief verzendkosten) op girorekening 47 004 ten name van Harkema's Boekhandel, Hilversum, onder vermelding van 'boek Spanderswoud'.

In Search of Arctic Birds

Het kan niet anders dan dat de arctische avifauna Richard Vaughans' grote passie is, want om een boek als dit samen te stellen moet men als auteur wel alles hebben doorgenomen en aangeboord wat over het onderwerp voorhanden is. Het grootste deel van de studie is namelijk een samenvatting van hetgeen tot dusver aan arctische ornithologische ervaringen werd opgedaan, zowel door degenen die met gans andere doeleinden het gebied bereidsden zoals walvisvaarders, als door ornithologen. Vooral ook omdat Vaughan zijn teksten onderbreekt door dagboekfragmenten in te lassen, laat het geheel zich prettig lezen. Het begrip groeit voor vroegere Westeuropese ornithologische onderzoekers om de arctic te bereizen, vooral om de eerste nesten te vinden van de fascinerende soorten die in voor- en najaar langstrokken. Aparte hoofdstukken behandelen de expedities die vroeger werden uitgerust om valken ten behoeve van de valkerij te bemachtigen (4850 Giervalken tussen 1731 en 1793 vanuit IJsland alleen al naar Denemarken), de enorme slachtingen aangericht in Noord-Amerika onder arctische trekvogels en natuurlijk het niet voor de eerste maal neergeschreven verhaal over de ontdekking van de Ross' Meeuw en diens nestplaatsen.

Via een groot aantal publicaties, onder andere recent weer door het in 1986 verschenen 'The

Arctic and its wild-life' van Brian Sage, weten wij betrekkelijk veel over de avifauna van Spitsbergen, Groenland en arctisch Noord-Amerika. Daarom zijn de hoofdstukken over arctisch Siberië het boeiendst. Hier lezen wij over Roodhalsganzen, Lepelbekstrandlopers en Geelsnavelduikers, over Wrangel en Franz Jozefsland met zijn ruim zestig zeevogelkolonies, waarvan in de meest noordelijk gelegen de Drieteenmeeuwen eerst begin juli beginnen met de eileg. Veel aandacht krijgen de Russische onderzoekers onder wie Portenko wiens in 1981 na veel complicaties verschenen eerste deel van 'Birds of the Chuckchi Peninsula' wel nooit meer zal worden vervolgd.

Een van de waarden van 'In Search of Arctic Birds' is de 23 bladzijden tellende literatuuropgave die, nu ook arctisch Siberië binnen reisbereik komt, een welkome leidraad vormt voor wat er is gepubliceerd. Een punt van kritiek vormen de illustraties. Niet het tekenwerk van Gunnar Brusewitz. Waarschijnlijk wekt juist zijn fijne omslagplaat van Ross' Meeuwen boven een met ijs bedekte poolzee verwachtingen op die althans niet door het fotomateriaal worden ingevuld. Anno 1992 zijn er veelzeggender foto's beschikbaar.

Gerard L. Ouweneel

Richard Vaughan: In search of Arctic Birds. 431 bladzijden, 73 zwartwitfoto's, 40 kaarten, 18 tabellen, tekeningen van Gunnar Brusewitz (1992). Uitg. T. & D. Poyser Ltd., 24-28 Oval Road, London NW1 7DX, Engeland. ISBN 0-85661-071-2. Prijs £ 20 of f 75,-.

Vogeljacht op Malta

Voor wie zich wil verdiepen in de jacht en de vangst op trekvogels op Malta is kortgeleden dit prachtig boek verschenen waarin alle informatie uitgebreid is te vinden. Wist u dat er op Malta jaarlijks drie miljoen vinkachtigen worden gevangen? En 80.000 Wielewalen, een half miljoen zwaluwen, 13.000 pijlstormvogels, meer dan een half miljoen lijsterachtigen, 1000 Steltkluten, en 50.000 tot 80.000 stootvogels waaronder Visarenden worden geschoten? De lijst kan nog veel langer worden gemaakt zoals 1500 Wouwaapjes, 16.000 reigers en zilverreigers, 3000 Wespendienven, 16.000 Hoppen, 100.000 Roodborstjes, 200.000 Veldleeuweriken.

Veel van deze vogels komen op Malta aan na een lange en vermoeiende vlucht. Praten wij dan nog over een geciviliseerde wereld? Zelfs in de schaars beboste tuinen rondom de kerken worden de vogels weggeschoten. Men gebruikt er talloze vangmiddelen die de auteur alle beschrijft. Ook de wettelijke voorschriften worden behandeld en de gegevens betreffende opgezette vogelsoorten worden in cijfers duidelijk gemaakt. Het is allemaal geen vrolijke kost die de lezer krijgt voorgeschoteld, maar het is wel hard nodig dat wij van de inhoud van dit boek goed kennis nemen. Zakelijk en duidelijk wordt de toestand voor de vogels beschreven waardoor het een interessant boek is geworden waar wij eigenlijk niet omheen kunnen. Tegelijkertijd is het een aanklacht en een waarschuwing waard als

het zóver komt dat Malta toetreedt tot de EG-landen en zich dan zal moeten houden aan de veel omstreden EG-Vogelrichtlijn. Sluit uw ogen er niet voor en laat u inlichten wat er zoal in het Middellandse-Zeegebied gebeurt.

Natalino Fenech: Fatal Flight. The Maltese Obsession with Killing Birds. 174 bladzijden, 50 zwartwit foto's, vele figuren, kaarten, tabellen en grafieken, voorwoord van David Bellamy (1992). ISBN L-870948-58-0. Uitg. Quiller Press Limited, 46 Lillie Road, London SW6 1TN, Engeland. Prijs £ 9.95 (5 tot 10 boeken 25% korting, meer dan 10 boeken 35% korting). Tel. (0)71 499 6529 & 381 8941.

Flora en fauna chemisch onder druk

'Flora en fauna chemisch onder druk' is een verslag van een nationaal symposium dat op 9-10 oktober 1992 door de Nederlandse Ecologenvereniging - Oecologische Kring te Arnhem werd georganiseerd. Het boek bevat teksten van de meeste tijdens het symposium gehouden voordrachten, aangevuld met een interessant artikel over nematoden. Wie de twintigtal bijdragen doorneemt, zal ongetwijfeld tot de conclusie komen dat er nog veel moet worden onderzocht. Anderzijds zijn veel gegevens alarmerend genoeg om snel tot preventieve maatregelen op te roepen. Het boek geeft aanwijzingen voor verbeteringen in ecosysteemanalyses en bij de beoordeling van stoffen. De informatie die de geraadpleegde deskundigen hebben aangedragen, is enorm en veelzijdig. Veel organisaties die zich bezighouden met veldstudie en natuur- en milieubescherming kunnen aan de informatie veel hebben. Er zijn ook 'schakels' die ontbreken. De indruk wordt gewekt dat alles is te meten. In werkelijkheid is het niet zo dat alle te verwachten planten en dieren in een ecosysteem daar in ook aanwezig moeten zijn. Populatiodynamische-, evolutionaire en ethologische factoren spelen eveneens een rol van betekenis. Door het ontbreken van een stoffenbeleid hangt boven de natuur en de mensheid bovendien het zwaard van Damocles in de vorm van chemische tijdbommen. De Werkgroep PEIS (Project Ecologische Inpasbaarheid Stoffen) hoopt hierover in 1993 een rapport aan de Tweede Kamer aan te bieden. In de lijn van het onderhavige boek gezien, lijkt het niet onmogelijk dat het huidige stoffenbeleid moet worden aangescherpt. Met grote gevolgen voor het huidige milieubeleid, met name op het gebied van de normen en normenhandhaving. Een noot van kritiek van andere aard op dit boekwerk ligt niet direct bij het boek zelf. Wie dit boek wil lezen of bestuderen zal over een gedegen achtergrondkennis moeten beschikken. Het boek beperkt dus eigenlijk de maatschappelijke draagkracht die voor het bewerkstelligen van veranderingen zo hard nodig is. Een populaire versie zou daar verandering in kunnen brengen.

Pierre Maréchal

G.P. Hekstra & F.J.M. van Linden (red.): Flora en fauna chemisch onder druk. Verslag van een nationaal symposium georganiseerd door de Nederlandse Ecologenvereniging - Oecologische Kring, Arnhem, 9-10 oktober 1990, 376 bladzijden met figuren, kaartjes, tabellen en literatuuropgaven (1991) Pudoc Wageningen, ISBN 90220 1014 3, Prijs f 140,-.

Duitstalige dieren- en plantengids

Voor wie regelmatig in Duitstalige landen verblijft, is deze Kosmosgids bijzonder gemakkelijk voor het gebruik van de Duitse benamingen. In de gids worden de belangrijkste paddestoelen, korstmossen, varens, mossen, planten in bloei, zeedieren, schelpen, slakken, wormen, kreeften, insecten, vissen, amfibieën, reptielen, vogels en zoogdieren die in Europa voorkomen, behandeld met afbeeldingen daarbij. Hoe vaak gebeurt het niet dat wij in gesprek komen met Duitstalige mensen en daarbij elkaar niet goed kunnen begrijpen als het om namen van planten of dieren gaat? Deze gids bevat in gecomprimeerde vorm in het kort erg veel informatie die ons van bijzonder veel nut kan zijn.

D. & R. Aichele, H.-W. & A. Schwegler, J. Zahradnik & J. Cihar: Der grosse Kosmos Tier- und Pflanzenführer. 816 bladzijden, ruim 1849 illustraties (1992). Prijs DM 19,80.

Biotopverbund

Biotopverbund van de geograaf Eckhard Jedicke is een boek waar iedereen die met het landschap of de natuur bezig is niet omheen kan. Het is geen boek dat kritiekloos al hetgeen dat ten behoeve van de natuur onderzocht en wordt bedacht, beschrijft, integendeel. Op tal van plaatsen worden zowel bij de theorievorming als bij de praktische aanbevelingen gesteld dat het nogal ontbreekt aan werkelijke kennis. Nu ook in ons land steeds meer wordt gewezen op het belang van een ecologische hoofdstructuur en het scheppen van ecologische verbindingen, is het toch verhelderend te weten dat deze ideeën zijn gebaseerd op ecologische kennis van slechts een beperkt aantal soorten. Het door Jedicke aangevoerde voorbeeld van 130 typen ecosystemen in Midden-Europa met daarin ergens tussen 70.000 tot 80.000 soorten levende wezens is illustratief. Van ongeveer 45.000 dieren en 2995 soorten planten die in de voormalige Bondsrepubliek voorkomen, zijn slechts van een beperkt aantal soorten voldoende ecologische data bekend om doeltreffende overlevingsmaatregelen te kunnen treffen. Ook de veel aangehaalde eilandtheorie bij de argumentatie van ecologische verbindingzones blijkt onder vuur te komen liggen. Er moeten duidelijk zowel hele grote aaneengesloten en kleinere gebieden worden aangeevlochten, wil men de beoogde doelstellingen werkelijk bereiken. Daarbij zal men bovendien moeten beseffen dat leefgemeenschappen die zich over zeer lange tijd ontwikkelen, in onze samenleving (waarschijnlijk) niet meer terug zijn te krijgen. Wat vlecht men aan elkaar en waarom? En waarom op de ene plek wel en elders niet?, zijn nog lang niet altijd op voldoende wetenschappelijke gronden te beargumenteren vragen. Het dilemma van de actualiteit is natuurlijk dat er grote haast is geboden en dat het in onze complexe samenleving al moeilijk genoeg is om van 'goede' ideeën slechts een fractie gerealiseerd te krijgen.

Het boek Biotopverbund heeft uitstraling naar twee kanten. Enerzijds de stof. Ook praktisch ingestelde mensen kunnen zodoende inzien dat

het niet simpelweg gaat om 'goede' maatregelen te nemen. Voor onderzoekers en beleidsmakers is anderzijds duidelijk gemaakt dat er nog veel is te doen op het gebied van onderzoek. Er moet vooral worden samengewerkt tussen veel verschillende wetenschappelijke richtingen. De gegevens in dit boek zijn bovendien door natuurvrienden en milieugroeperingen goed te gebruiken als argumenten bij de bescherming van de levende natuur.

Pierre Maréchal

Eckhard Jedicke: Biotopverbund, 255 bladzijden, rijk geïllustreerd met zwartwit en kleurenfoto's, tekeningen, tabellen, literatuuropgaven per hoofdstuk en trefwoordenregister (1990). ISBN 3-8001-3311-3. Uitgeverij Eugen Ulmer, Postfach 700561, 7000 Stuttgart 70 (Hohenheim). Prijs DM 78,-.

'Ali', nieuw Italiaans natuurbeschermingsblad

Kortgeleden verscheen het zogenaamde 'nulnummer' van het nieuwe Italiaanse natuurbeschermingsblad 'Ali'. Het tijdschrift bevat 66 bladzijden en veel kleurenfoto's en kleurentekeningen. In dit eerste nummer komen artikelen aan bod over meeuwen, de Alpen en hun bewoners, vleermuizen, trekvogels, trekvlinders, de zee en zijn schelpen, natuurgebied San Rossore in Toscane, stop de handel in tropische vogels en enkele kortere berichten.

Leden van de Italiaanse vogelbescherming 'LIPU' hebben een aanzienlijke korting op het abonnement.

De redactie bestaat uit Guido Persichino, Fabrizio Darmanin en Alessandro Sacchetti. Abonnementsprijs It. lire 30.000 (zes nummers) of It. lire 60.000 (twaalf nummers). Het adres van de directie en de redactie is Via Fra' Bartolommeo 29, I-50132 Firenze, Italië, (0)55 - 5 000 434 of 578 794, fax (0)55 5 000 435.

Birds Illustrated: nieuw Engels tijdschrift

In Groot-Brittannië verscheen een nieuw tijdschrift over vogels. Nummer 2 van de eerste jaargang verscheen in het voorjaar 1992. Dit nummer is prachtig uitgevoerd en beslaat 82 bladzijden. Aardige artikelen met veel illustraties maken het tot een tijdschrift dat zowel voor de beginnende als de verder gevorderde vogelliefhebber veel interessante informatie bevat. Er wordt in enkele artikelen onder meer aandacht gevestigd op de trek van insectenetende zangvogels, de Rode Wouw in Wales, de moerassterns, vogels in Zuid-Spanje, het belang van een keten van wetlands voor trekvogels, Blauwe Reigers, vogels tussen het zuiden van Ontario en Noord-oost-Amerika in elf dagen, fotoseries en kunstenaars op vogelgebied. Een prachtig tijdschrift dat mede door zijn kadertjes in steunkleur en per artikel waardevolle literatuurverwijzingen een moderne indruk maakt. Bovendien zijn de advertenties (nog) niet hinderlijk hetgeen het blad een goed aanzien geeft.

Hoofdredacteur is Dave Cromack. Het tijdschrift verschijnt vier maal per jaar. Het zomernummer verscheen op 20 juni en bevat artikelen over stootvogeltrek in Europa, in het woongebied van

de Ross' Meeuw, strandlopers en andere kleine steltloperij, de beste vogelgebieden in Ierland.

Een abonnement kost voor ons £ 15,50 per luchtpost (Europa) £ 16,50, te betalen met Eurocheque of internationaal betalingsbewijs, te zenden aan Birds Illustrated, P.O. Box 500, Leicester LE99 0AA, Groot-Brittannië, (0)858 - 410 888, fax (0)81 - 3 610 942.

Vliegen en milieu

In een brochure behandelen de Stichting Natuur en Milieu en het Wereld Natuur Fonds de nadelen van het vliegen voor het milieu. Dat vliegen, evenals autorijden, nadelig is voor het milieu weten wij allemaal. De bovengenoemde organisaties willen 20% minder CO-uitstoot en 80% minder NO in het jaar 2000, geen groei van het luchtverkeer (afname in Nederland), strengere geluidnormen, geen nachtvluchten (behalve Schiphol), vervanging van vliegweiden door treinreizen naar bestemmingen die binnen vijf uur met de trein zijn te bereiken, belasting op luchtvervoer, geen subsidies meer voor luchthavens, geen militair laagvliegen (tot 300 meter) boven water en land, geen sport- en recreatievluchten meer op week-ends en op feestdagen, stopzetting reclame- en rondvluchten, geen kleine luchtvaart en helikopters boven stiltegebieden, opvang van groei van vervoer van mens en vracht door de trein, op korte termijn sluiting van vliegvelden Beek en Zestienhoven.

Geluidsoverlast rond luchthavens zorgt bij twee miljoen mensen voor slapeloosheid en gezondheidsproblemen. Daarnaast hebben nog eens vier miljoen mensen regelmatig last van vliegtuiglawaaï.

Koert Sondorp: Vliegen en milieu. 23 bladzijden, geïllustreerde brochure (1992). Uitg. Stichting Natuur en Milieu en Wereld Natuur Fonds. Te bestellen bij Milieubook, Plantage Middenlaan 2 h, 1018 DD Amsterdam, 020-6 244 989. Prijs f 2,50 (exclusief portokosten).

Valkerij als motief in de kunst

De valkerij in Nederland kent een interessante historie. Daarom is het niet verwonderlijk dat een huidige valkenier die Nederlandse taal- en letterkunde studeerde, als sinds 1974 aandacht heeft besteed aan de cultuurhistorische betekenis van de valkerij.

In het boek 'De vrije vogelvlucht' is valkerij aanleiding tot een verhandeling over kunst, definities van kunst, historisch en hedendaags, toegespitst op wat kunstenaars in verleden en heden met dit onderwerp in de beeldende kunst en de literatuur hebben verricht of zouden kunnen doen.

Sommige interpretatiemogelijkheden van de besproken prenten, schilderijen of gedichten zijn te danken aan de kennis van de praktische valkerij. Met deze kennis tracht het boek de valkerij als motief in de kunst een cultuurhistorische plaats te geven.

Enkele van de besproken prenten zijn afkomstig van Henk Slijper, die zich, naast zijn grote kennis van de valkerij, voor wat betreft de omslagprent heeft laten inspireren door het in het boek besproken gedicht 'Afrid ter valkenjagt' van E.J. Potgieter (1842). Aan dit gedicht is ook de titel

van het boek ontleend. Met deze illustratie leidt de kunstenaar de lezer visueel door een wereld die Potgieter nu juist in woorden belevend, trachtte te raken. Zo treffen woord en beeld elkaar in een hedendaags embleem. Het boek is daarom ook aan Slijper, die dit jaar zeventig jaar werd, opgedragen.

Het boek kan niet worden beschouwd als een uitvoerige historische studie, het is meer een soms schetsmatige dan weer zorgvuldig analyserende beschrijving van het gebruik van het valkerijmotief in de beeldende kunst en de literatuur. Het richt zich op een publiek dat voor de geschiedenis van thema's in de beeldende kunst en literatuur een meer dan vluchtige belangstelling heeft.

Wim Huyskens: De vrije vogelvlucht. Kunst en valkerij. Motief, portret, gedicht. 95 bladzijden, 56 zwart-wit-illustraties (1992). Uitg. Walburg Pers, postbus 222, 7200 AE Zutphen. Winkelprijs f 27,50. Het boek is ook te bestellen door overmaking van f 27,50 (portokosten inbegrepen) te storten op girorekening 4 009 702 ten name van Stichting Behoud Valkerij, Weezenland 17, 1141 BN Monnickendam, onder vermelding van 'Vrije vogelvlucht'.

Wildschade:

een zaak van boer, tuinder en jager

Onder redactie van het Landbouwschap is een brochure uitgegeven 'Wildschade: een zaak van boer, tuinder en jager'. Zoals de titel aangeeft is de tekst vooral geënt op het grondgebruik en de voorstellen om tot schadepreventie te komen, zijn erg mager.

De geïllustreerde brochure is onder meer opvraagbaar bij de Consulanten van de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging, Amsterdamseweg 16, 3800 BD Amersfoort.

Dieren- en planteleven in stad en dorp

Natuur is overal. Dat zijn wij ons echter niet altijd bewust. Want weinig stads- en dorpsbewoners weten dat er meer soorten planten en dieren voorkomen in een stad of in een groot dorp met zijn buitenwijken, dan op een zelfde oppervlakte aan buitengebied.

Henk van Halm, bekend van zijn wekelijkse column in 'Trouw', wil de lezer stimuleren tot beleving van de rijke natuur, die de bebouwde omgeving biedt. Natuurlijk spelen daarin ook de vogels een belangrijke rol. Het boek is uit vier delen opgebouwd. Wat kan men het jaar rond in de natuur beleven en zien? Welke dieren en planten zijn het meest opvallend en meest kenmerkend voor stad en dorp? Hoe zien de leefgebieden van de planten en dieren in de stad eruit en hoe leven ze daar? En wat kan de lezer zelf doen om de natuur in de stedelijke bebouwing te behouden en te verbeteren?

Deze stadsnatuur, ook wel 'verborgen natuur' genoemd, wordt in dit boek behandeld. Dan blijkt dat die natuur toch niet zó verborgen blijkt te zijn.

Henk van Halm: Natuur Nabij. Dieren- en plantenleven in stad en dorp. 160 bladzijden, 16 kleurenfoto's, 2 tekeningen (1992). Uitg. Schuyt & co., postbus 563, 2003 RN Haarlem, 023-325 440. Prijs f 19,90.